

Bijlage HAVO
2007

afnametijdstip 1

culturele en kunstzinnige vorming 2

Tekstboekje

Tekst 1

De schilder/diplomaat Peter Paul Rubens (1577-1640) werd in de winter van 1629-1630 op diplomatieke missie naar Londen gestuurd. Hij moest er de voorbereidende gesprekken voeren voor een vredesverdrag tussen Spanje en Engeland. Tijdens een van zijn gesprekken met de Engelse koning Karel I kreeg Rubens de opdracht het plafond van de grote zaal van het Banqueting House te decoreren. Deze zaal was bedoeld voor hofceremoniën en theatervoorstellingen. De plafondschilderingen moesten de daden van Jacobus I, de overleden vader van Karel, verheerlijken. In totaal werden negen doeken vervaardigd. Het centrale ovale doek was maar liefst 9 x 6 meter. Deze werken werden in het atelier van Rubens in Antwerpen door zijn ateliermedewerkers uitgevoerd. Rubens maakte hiervoor de voorbereidende schetsen en begeleidde het werkproces.

Tekst 2

Antoon van Dyck (1599-1641) had al op zeventienjarige leeftijd een eigen atelier in Antwerpen. Kort na zijn opname als meester in het Antwerpse Lucasgilde (1618) zette hij zijn werkzaamheden voort in de werkplaats van Rubens. Na de vorming door Rubens werd Van Dyck in Italië al snel de favoriete schilder van edellieden en rijke kooplui. Hij stond erom bekend dat hij de geportretteerde levendig en flatteus kon weergeven. Hij was bovendien een voor die tijd modern schilder, die allerlei nieuwigheden toepaste en daarmee de ontwikkeling van de portretkunst heeft beïnvloed. In 1632 ging hij naar Londen waar hij als hofschilder in dienst kwam van Karel I. Deze absolutistische vorst was kenner en verzamelaar van kunst. Hij was op de hoogte van nieuwe ontwikkelingen op het gebied van de beeldende kunsten en trok internationaal bekende kunstenaars aan om opdrachten voor hem uit te voeren.

Tekst 3 - Hanns Eisler

De componist Hanns Eisler wordt in 1898 in Leipzig geboren en groeit op in Wenen. Van 1919 tot 1923 is hij leerling van Arnold Schönberg en componeert onder andere in atonale stijl. Onder invloed van zijn steeds sterker wordende socialistische idealen keert hij zich af van de ideeën van Schönberg. In 1925 gaat hij naar Berlijn. Zijn composities stelt hij vanaf dat moment in dienst van de arbeidersbeweging: hij schrijft talloze strijdliederen, koorwerken en film- en toneelmuziek. In Berlijn ontstaat ook de samenwerking met de zanger/acteur Ernst Busch en de dichter/toneelschrijver Bertolt Brecht. Samen met Brecht ontwikkelt hij in het begin van de jaren dertig nieuwe vormen van theater en film, gericht op politieke bewustwording van het publiek, in het bijzonder de arbeidersklasse.

Wanneer Hitler aan de macht komt in 1933, vluchten Eisler, Brecht en vele anderen uit Duitsland weg. Later gaat Eisler naar de VS, waar hij in 1948 na een proces wordt uitgewezen vanwege zijn communistische verleden. In 1950 vestigt hij zich in Oost-Berlijn, waar hij in 1962 overlijdt.

Tekst 4 - Twee refreinen uit het Solidariteitslied

Vorwärts und nicht vergessen,
Worin unsere Stärke besteht!
Beim Hungern und beim Essen,
Vorwärts und nie vergessen:
Die Solidarität.

Voorwaarts en niet vergeten
Waaruit onze kracht bestaat!
Bij honger en bij eten,
Voorwaarts en nooit vergeten:
De Solidariteit.

Vorwärts und nie vergessen
Unsere Strasse, unser Feld.
Vorwärts und nie vergessen
Wessen Frage ist die Frage
Wessen Welt ist die Welt.

Voorwaarts en nooit vergeten
Onze straat, ons veld.
Voorwaarts en nooit vergeten
Van wie is de vraag
Van wie is de wereld.

Tekst 5 - De film 'Kuhle Wampe: of van wie is de wereld?'

De film 'Kuhle Wampe' (lege buik) uit 1931 gaat over de uitzichtloze situatie van de vele werklozen in Berlijn in het begin van de jaren dertig. Het scenario is geschreven door Bertolt Brecht, de muziek is gecomponeerd door Hanns Eisler. Een van de hoofdrollen wordt gespeeld door Ernst Busch. De film bestaat uit drie delen afgewisseld door scènes met alleen beeld en muziek.

Korte inhoud:

Deel 1: 'een werkloze minder'

Na alweer een dag naar werk te hebben gezocht, pleegt de zoon van de familie Bönicke (vader, moeder, zoon en dochter) zelfmoord door uit het raam van de ouderlijke woning te springen.

Deel 2: 'het mooiste leven van een jonge mens'

De familie moet kort na dit drama de woning ontruimen wegens een grote huurachterstand. Zij gaan wonen in een soort semi-permanent tentenkamp dat 'Kuhle Wampe' heet. Hoewel 'Kuhle Wampe' op een vakantiekolonie lijkt, wonen er voornamelijk werkloze, dakloze arbeiders. Annie, de dochter van de familie en de enige die nog een baan heeft, is zwanger van haar vriend Fritz en moet met hem trouwen. Tijdens het verlovingsfeest laat Fritz merken dat hij bezwaar heeft tegen een opgedrongen huwelijk. Annie verlaat hem onmiddellijk en trekt in bij een vriendin.

Deel 3: 'van wie is de wereld'

Annie komt Fritz tegen op een groot sportfeest voor jonge arbeiders waar zij weer tot elkaar komen. In de trein naar huis gaan enkele jonge arbeiders een felle discussie aan met een aantal welvarende medereizigers over de economische crisis. Een van de arbeiders stelt dat de welvarende mensen de wereld toch niet zullen veranderen, waarop een van de mannen hem vraagt wie de wereld dan wel kunnen veranderen. Een jonge vrouw antwoordt: "Wij, die de wereld niet bevalt". De film eindigt met het zingen van het 'Solidariteitslied', gezongen door Ernst Busch.

Tekst 6

Das Frühjahr kommt

Das Spiel der Geschlechter
erneuert sich jedes Frühjahr.
Die Liebenden finden sich zusammen.
Schon die sacht umfassende
Hand des Geliebten macht die Brust
des Mädchens erschauern.
Ihr flüchtiger Blick verführt ihn.

Im neuen Lichte erscheint
den Liebenden die Landschaft
im Frühjahr.
Die Luft ist schon warm.
Die Tage werden lang und die
Wiesen bleiben lang hell.

Maßlos ist das Wachstum der Bäume
und Gräser im Frühjahr.
Ohne Unterlaß fruchtbar ist der Wald,
sind die Wiesen, die Felder.
Und es gebiert die Erde das Neue
ohne Vorsicht.

Het voorjaar komt

Het spel der seksen
Begint elk voorjaar opnieuw.
De geliefden komen bij elkaar.
Alleen al de zacht omvattende
hand van de geliefde laat
de borst van het meisje beven.
Haar vluchtige blik verleidt hem.

Op haar mooist toont het
landschap zich aan de geliefden
in het voorjaar.
De lucht is al warm.
De dagen worden lang en de
weides blijven lang licht.

Mateloos is de groei van de bomen
en de grassen in het voorjaar.
Onophoudelijk vruchtbaar is het
bos, zijn de weides, de velden.
En de aarde baart het nieuwe
zonder voorzichtigheid.

Tekst 7 - Solidariteitslied uit de slotscène van de film 'Kuhle Wampe'

Vorwärts und nicht vergessen,
Worin unsere Stärke besteht!
Beim Hungern und beim Essen,
Vorwärts und nie vergessen:
Die Solidarität.

Da wird die Sonne scheinen
Auf die Strasse auf das Feld
Konnten wir doch niemals meinen
Dies sei unsere wahre Welt.

Vorwärts....

Wenn wir wissen das ist nur ein
Tropfen auf dem heissen Stein
Aber damit kann die Sache
Nicht für uns gereinigt sein.

Vorwärts und nicht vergessen
Unsere Strasse und unser Feld.
Vorwärts und nie vergessen
Wessen Strasse ist die Strasse?
Wessen Welt ist die Welt?

Voorwaarts en niet vergeten,
Waaruit onze kracht bestaat!
Bij honger en bij eten,
Voorwaarts en nooit vergeten:
De Solidariteit.

De zon zal schijnen
Op de straat op het veld
Konden wij toch nooit geloven
Dat dit onze ware wereld is.

Voorwaarts....

Als wij wisten dat het slechts
Een druppel op de hete plaat was
Maar daarmee kan de zaak
Voor ons niet afgedaan zijn.

Voorwaarts en niet vergeten
Onze straat en ons veld.
Voorwaarts en nooit vergeten
Van wie is de straat?
Van wie is de wereld?

Tekst 8 - Theatergroep *Het Syndicaat*

Sinds 2001 is theatergroep *Het Syndicaat* een van de bespelers van het Rozentheater, een theatervoorziening voor jongeren in Amsterdam. *Het Syndicaat* geeft opdrachten aan jonge auteurs om nieuwe stukken te schrijven, waarbij de nadruk ligt op teksttoneel. Hiermee onderscheidt *Het Syndicaat* zich van andere jeugdtheatergroepen die zich vooral richten op de 'leefwereld van de jongeren' in muziek- en bewegingsvoorstellingen.

Artistiek leider Daniëlle Wagenaar motiveert de keuze van *Het Syndicaat* als volgt: "Jongeren houden erg van taal. Frappant is dat ze hele stukken tekst blijken te kennen in de nagesprekken. Dan zegt iemand: "toen je dat en dat zei, lag daar volgens mij het breekpunt" en hij herhaalt dan letterlijk een stuk tekst, terwijl ze het maar één keer hebben gehoord. Je hoeft dus voor jongeren bepaald geen knieval te doen."

Tekst 9 - Inhoud van de theatervoorstelling *Alles*

In *Alles* komen vier personages voor: drie Aliens van de planeet Alles en Mens van de planeet Aarde. De Aliens Bavo, Sylpia en Jan zijn gekleed in roodtinten; Mens draagt een groen pak.

Drie Aliens van de planeet Alles zijn, vermomd als mens, op aarde aangekomen. Op Alles is er van alles maar één. Bavo was daar een perfect blauw vierkant met de status van een superstar, want op Alles zou iedereen wel een perfect blauw vierkant willen zijn. Sylpia was op Alles een paarse buis met een hoge status. Jan was op Alles maar een propje papier.

De harmonie op Alles dreigt verloren te gaan doordat de volumeknop van het omgevingsgeluid kapot is. Daardoor lijkt alles op Alles aan onstuitbare verandering onderhevig. Het is de opdracht van Bavo, Sylpia en Jan om op de planeet Aarde, waar van alles heel veel is, een nieuw volumeknopje te vinden. Om op Aarde te kunnen functioneren worden ze begeleid door Mens, die zichzelf presenteert als een perfect voorbeeld van een mens en die tot taak heeft de Aliens wegwijs te maken.

Tekst 10 - Interview met Esther Gerritsen

Esther Gerritsen zegt in een interview in NRC Handelsblad: "Ik ben bang voor verandering. Ik ben geobsedeerd door orde. Altijd bezig met rangschikken en opruimen. Op een dag ligt alles recht, precies op de plaats. Dat kan niet, maar het is wat ik wil. Als het leven eindigt, blijft er een willekeurige berg voorwerpen over, die samen opeens voor niemand meer iets betekent. Dat schrikt me af, en het intrigeert me."

Tekst 11

Toen de Universiteit van Amsterdam in 1997 een college over Madonna organiseerde, leverde dat een stormloop aan cursisten op. Journalisten uit alle werelddelen hingen aan de lijn. En ook de interesse van een uitgeverij was gewekt: of Bosma en Pisters, die meewerkten aan het college, geen boek konden schrijven over hun wetenschappelijke kijk op dit popfenomeen?

In hun boek 'Madonna, de vele gezichten van een popster' stellen Bosma en Pisters dat de kracht van Madonna zit in het effect van de combinatie van muziek, imago en performance, die bij haar onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Zich afzetten, taboes doorbreken: het is kenmerkend voor Madonna's carrière. Seks, feminisme, rassenvraagstukken, het komt allemaal aan de orde in haar werk. Bosma: "Terwijl ze eigenlijk helemaal niet zo radicaal is. Het is beslist niet avant-garde wat ze doet. Ze kijkt waar de avant-garde mee bezig is, pikt daar dingen uit op en brengt die over op het grote publiek. Doordat ze een groot publiek met zaken uit de underground (milieu met een tegen de gevestigde orde en cultuur ingaande denk-, belevings- en cultuurwereld) confronteert, wordt ze radicaal."

In hun boek schrijven Bosma en Pisters dat Madonna's stem niet zozeer een authentieke oprechte expressie van haar emoties lijkt te zijn, maar dat haar stem ons eerder wat lijkt te willen vertellen of ons lijkt te willen commanderen: 'Come on girls, I got something to tell' en 'Get up and do your thing'. Dat aanmoedigende 'Come on', is voor Bosma en Pisters de essentie van Madonna's mentaliteit.

Waarom Madonna? wilde iedereen weten. De discussie over hoge en lage cultuur, waarvan Bosma en Pisters dachten dat die achterhaald was, leek weer helemaal van voren af aan te beginnen.

Tekst 12

Madonna heeft haar bewondering voor en verwantschap met Marilyn Monroe vaak geuit. Met Monroe deelt Madonna het sexy image. En ook is Madonna een moderne 'zoekende ster' te noemen, aangezien ze voortdurend in beweging is, voortdurend experimenteert met haar image. Wat dat betreft is zij minder grijpbaar dan Monroe, die ogenschijnlijk een constanter beeld in stand hield. Madonna's imageveranderingen worden vaak gezien als een postmodern spel met identiteit, waarbij het ene masker na het andere wordt opgezet. Ook in haar muziek zijn veel invloeden te horen. Het lijkt een oppervlakkig spel, niet meer dan een flirt met allerlei subculturele praktijken, godsdienst, stijlen en symbolen. Een 'ware' Madonna is er niet achter te vinden.

Tekst 13 - Madonna - Material girl

Over de inhoud:

Een aanbidder wil Madonna ontmoeten en bespreekt dit met een andere man terwijl zij een opname van een videoclip van 'Material girl' bekijken. Madonna krijgt een diamanten ketting van een andere aanbidder en bespreekt dit in haar kleedkamer met iemand aan de telefoon. Ze zegt letterlijk "hij denkt me te kunnen imponeren met dure cadeaus".

Aan het eind regelt de aanbidder een krakkemikkige truck en biedt hij de omgeklede ster een zelfgeplukt bosje margrietten aan. Daarmee verdient hij een glimlach en ze stapt in.

Tekst van de songgedeeltes:

Some boys kiss me
Some boys hug me
I think they're ok
If they don't give me proper credit
I just walk away

They can beg and they can plead
But they can't see the light (that's right)
'Cause the boy with the cold hard cash
Is always Mister Right

'Cause we are living in a material world
And I am a material girl
You know that we are living in a material world
And I am a material girl

[...]

Living in a material world
And I am a material girl
You know that we are living in a material world
And I am a material girl

A material (4x) world
Living in a material world (material), etc.

Tekst 14 - Madonna - Nothing Really Matters

In de periode 1998-1999 presenteerde Madonna een radicaal nieuw image, onder andere in de videoclip van de single *Nothing Really Matters*. Deze single was afkomstig van het album *Ray of Light*, het eerste album dat werd gelanceerd na de geboorte van Madonna's eerste kind. Met *Ray of Light* lijkt Madonna het publiek duidelijk te willen maken dat haar leven in een nieuwe, meer spirituele fase is beland. Bosma en Pisters signaleerden in hun boek dat Madonna voor *Ray of Light* behalve haar uiterlijk, ook haar stemgebruik had veranderd. Madonna verschijnt in de videoclip van *Nothing Really Matters* in een zwarte en een rode kimono die beide door Jean-Paul Gaultier zijn ontworpen. Naar aanleiding van de gedaantewisseling verklaarde Madonna dat zij was geïnspireerd door de roman *Memoirs of a Geisha* van Arthur C. Golden.

Tekst 15 - Butoh

Ankoku butoh (dans van de duisternis / dans van de sombere ziel), ook wel kortweg *butoh* genoemd, is een Japanse vorm van expressionistische moderne dans uit de twintigste eeuw. Met zijn surrealistische en vaak magische beelden roept butoh het beeld op van een wereld die in puin ligt of dreigt in te storten. Butoh heeft veel choreografen in het Westen beïnvloed.

Vertaling van de gesproken tekst in het butoh-videofragment:

Om te kunnen voortbestaan moet butoh 'gevaarlijk' blijven. Wanneer butoh alleen wordt gezien als exotisch spektakel, wat het op een bepaald niveau ook is, of als het wordt vertaald in verder niets dan een exotisch spektakel, dan gaat het dood.

En er is een verlangen naar exotisme in de westerse wereld. Butoh kan echter niet bestaan op een theaterpodium. Waarschijnlijk net als de echte flamenco bestaat butoh alleen in zijn 'natuurlijke' omgeving. Die omgeving kan een open veld zijn, of een kelder van een experimentele studio in een achterstraat van Tokio. Maar butoh kan niet opgevoerd worden in het Lincoln Centre, en als dat wel gebeurt, zal het ophouden echte butoh te zijn.